

Een gevierde vrouw (1998) boekrecensie

Sieth Delhaas

Roodkoper, februari 1998

- *Etty Mulder, Hildegard van Bingen, een vrouwelijk genie in de middeleeuwen; Uitgeverij Ambo, Amsterdam f 24,90*
- *Ingrid Riedel, Hildegard van Bingen, profetes van kosmische wijsheid; Uitgeverij Ten Have, Baarn. f 49,90*
- *Henri Boelaars o.s.b. ff, Commentaar op de miniaturen in Scivias van Hildegardis van Bingen. De Ariadnedraad van een monnik; Uitgeverij Kok, Kampen, f 39,90*

Inleiding

Tegenwoordig pluk je de informatie over haar van Internet, pagina's lang en, uitgeprint, centimeters dik. Dat vluchtige medium, dat associaties oproept met haar visioenen die negenhonderd jaar later nog te aanschouwen zijn omdat zij ze zorgvuldig liet vastleggen, onder haar toezicht, door de miniaturisten van haar klooster.

Ik noem haar een gevierde vrouw omdat in 1998 haar negenhonderdste geboortedag wordt herdacht. Eigenlijk is die viering in haar geboorteland al begonnen op haar sterfdag in september jongstleden, en duurt voort tot september 1998. Haar kloosters aan de Rijn in Rudesheim en Eibingen zijn de middelpunten.

Gevierd worden in de betekenis van geëerd mag wel nadat haar betekenis door kerkelijke twijfelaars honderden jaren lang is miskend of geheel ontkend. Weinigen weten van haar. In de twaalfde eeuw was zij in Europa alom bekend, maar ze raakte uit de gunst. Ze haalde, ondanks vele pogingen, de heiligenkalender niet.

In het jaar 1141

Na de herdenking van haar achthonderdste sterfdag in 1979 verschenen er in Nederland enkele boeken over haar.

Zij grijpen terug op het wetenschappelijke werk dat Maria Schrader en Adelgundis Führkotter, benedictinessen van de Abdij St. Hildegard te Eibingen, in 1956 begonnen. Zij wilden eindelijk, na eeuwen, *bewijzen* dat het omvangrijke en goed bewaard gebleven werk van hun medezuster – bestaande uit driehonderd brieven en negenenzeventig liedteksten en muziekstukken – geen vervalsing was door onder anderen haar biograaf, maar werk van haar eigen handen.

Het meest waardevol voor mij is het boek van Prof. dr. Etty Mulder. Omdat zij op een betrokken, maar objectieve wijze de hele wijdte van Hildegards *kosmische leven* in grote

lijnen heeft neergezet. Zij noemt de abdis *een vrouwelijk genie* en opent met woorden van Hildegard:

'In het jaar 1141 na de menswording van God, toen ik tweeënveertig jaar en zeven maanden oud was, barste de hemel open in een vurig licht. Het doorstroomde heel mijn geest en het doorgloeide mijn hart als een vlam die niet echt brandde maar alleen verwarmde, zoals ook de zon iets waarop zij haar stralen richt, verwarmt. En plotseling ontsloot zich voor mij de betekenis van de psalmen, van de evangeliën en van de overige boeken uit het oude en het nieuwe testament.

Dit alles zag en hoorde ik, maar toch kon ik er niet toe komen het op te schrijven. Niet uit onwil, maar uit een twijfel, zó hevig dat Gods gesel mij op het ziekbed wierp. Eindelijk bracht ik daar, door grote pijnen neergeslagen, mijn hand tot schrijven. Toen keerden mijn krachten terug. Pas toen herstelde ik van mijn ziekte.'

De Rupertsberg

Vanaf haar achtste jaar woont Hildegard onder de hoede van de kluizenares Jutta von Spönheim in een kloostertje behorend bij de St. Disiboodsabdij, levend onder de regel van Benedictus. Als Jutta in 1136 sterft, wordt Hildegard door haar medezusters met algemene stemmen tot abdis gekozen. Door de groei van de vrouwengemeenschap sticht zij – onder hevig verzet van de abt van de Disiboodsabdij – in 1150 een zelfstandig vrouwenklooster op de Rupertsberg te Bingen. In 1165 krijgt ze de beschikking over de leegstaande gebouwen van een augustijner klooster aan de overkant van de Rijn. Met de bijbehorende landerijen is er een goede basis voor het leven van haar zusters die zich blijvend aandienen om in de gemeenschap te worden opgenomen. Twee maal per week vaart de abdis de Rijn over om haar dochters daar te bezoeken.

Hildegards kloosters stonden bekend om de grote hygiëne en nadruk op een gezonde leefwijze. De boeken die zij over de natuur heeft geschreven, beschrijven dieren, planten en mineralen. Het bijzondere van Hildegards visie is dat zij de hele macrokosmos, waarvan de microkosmos van het menselijk lichaam het centrum is, als doordrongen weet van een uniforme kracht: de *sancta viriditas*: het heilige groen. Dit groen is de *hartskracht van hemelse geheimen*. Als een uit God voortvloeiende en van hem getuigende kracht werkt het groen in alles en iedereen. Zij weet dat als de mensen met God, de bron van dit groen, verbonden zouden zijn gebleven, er geen onvruchtbaarheid zou zijn op aarde.

Ingrid Riedel, hoogleraar godsdienstpsychologie, citeert in haar boek het volgende gedicht:

*O, alleredelst groen,
dat wortelt in de zon
en straalt in heldere lichtheid
binnen de kring van het draaiend rad,
dat de heerlijkheid van het aardse niet raakt:
omarmd door de hartskracht van hemelse geheimen
kleur je als het morgenlicht
en vlam je als de gloeiende zon.
Jij groen
bent omsloten door liefde.*

Middeleeuwen

Hildegard is en blijft, denk ik, ver en vreemd voor ons laat-twintigste-eeuwse mensen. Haar wereldbeeld leren we vooral kennen uit haar visioenen die voor die uit de bijbelse Openbaringen niet onder doen. Henri Boelaars becommentarieerde de visioenen uit haar eerste werk, de *Scivias*. Ingrid Riedel gaat in haar boek verder in op Hildegards belangrijkste kosmosgeschrift, het *Liber divinorum operum*. Vooral dit werk laat, in vergelijking met de *Scivias*, een verschuiving naar het vrouwelijke in Hildegards godsbeeld zien.

In het reeds begonnen jaar van Hildegard zullen zich veel mensen met haar bezighouden. En naar ik vrees zullen velen, juist vanwege de weidsheid van haar *weten* en *schouwen*, met een voor hen bruikbaar stukje van haar persoon en werk op de loop gaan. Vooral in deze tijd waarin kosmologie een modewoord is geworden. Prof. Etty Mulder stelt in haar boek de – zeker voor dit feestjaar – terechte vraag: hoe men de genialiteit van Hildegards persoon het minst onrecht doet.